

Πλάτωνος Πρωταγόρας, ΕΝΟΤΗΤΑ 2 (320d-321b5) :

Η αρχή της δημιουργίας του ανθρώπου

Ἦν γάρ ποτε χρόνος ὅτε θεοὶ μὲν ἦσαν, θνητὰ δὲ γένη οὐκ ἦν. ἐπειδὴ δὲ καὶ τούτοις χρόνος ἦλθεν εἰμαρμένος γενέσεως, τυποῦσιν αὐτὰ θεοὶ γῆς ἔνδον ἐκ γῆς καὶ πυρὸς μείξαντες καὶ τῶν ὅσα πυρὶ καὶ γῇ κεράννυται. ἐπειδὴ δ' ἄγειν αὐτὰ πρὸς φῶς ἔμελλον, προσέταξαν Προμηθεὶ καὶ Ἐπιμηθεὶ κοσμησαί τε καὶ νεῖμαι δυνάμεις ἑκάστοις ὡς πρέπει. Προμηθεὰ δὲ παραιτεῖται Ἐπιμηθεὺς αὐτὸς νεῖμαι, “Νείμαντος δέ μου,” ἔφη, “ἐπίσκεψαι.” καὶ οὕτω πείσας νέμει. νέμων δὲ τοῖς μὲν ἰσχὺν ἄνευ τάχους προσῆπτεν, τοὺς δ' ἀσθενεστεροὺς τάχει ἐκόσμει· τοὺς δὲ ὥπλιζε, τοῖς δ' ἄοπλον διδοὺς φύσιν ἄλλην τιν' αὐτοῖς ἐμηχανᾶτο δύνάμιν εἰς σωτηρίαν. ἃ μὲν γὰρ αὐτῶν σμικρότητι ἤμπισχεν, πτηνὸν φυγὴν ἢ κατάγειον οἴκησιν ἔνεμεν· ἃ δὲ ἠϋξε μεγέθει, τῷδε αὐτῷ αὐτὰ ἔσφζεν· καὶ τᾶλλα οὕτως ἐπανισῶν ἔνεμεν.

Ήταν λοιπόν κάποτε μια εποχή που υπήρχαν θεοί, πλάσματα θνητά όμως δεν υπήρχαν. Και όταν ήρθε και γι' αυτά ο ορισμένος από τη μοίρα καιρός για τη γέννησή τους, οι θεοί τα πλάθουν στο εσωτερικό της γης, αφού έκαναν μείγμα από χώμα και φωτιά και από εκείνα που μπορούν να αναμειχθούν με φωτιά και χώμα. Και όταν επρόκειτο να τα οδηγήσουν αυτά στο φως, έδωσαν εντολή στον Προμηθεά και στον Επιμηθέα και να τα εφοδιάσουν και να μοιράσουν στο καθένα ιδιότητες όπως ταιριάζει. Τότε ο Επιμηθέας ζητάει ως χάρη από τον Προμηθέα να κάνει μόνος του (ο Επιμηθέας) τη μοιρασιά· «και μόλις εγώ κάνω τη μοιρασιά», είπε, «εσύ κάνε τον έλεγχο». Και έτσι, αφού τον έπεισε, κάνει τη μοιρασιά. Ενώ λοιπόν έκανε τη μοιρασιά, σε άλλα έδινε δύναμη χωρίς όμως ταχύτητα, ενώ τα πιο αδύναμα τα εφοδίαζε με ταχύτητα· και σε άλλα έδινε όπλα, ενώ για άλλα, επειδή τους έδινε οργανισμό χωρίς όπλα, γι' αυτά επινοούσε κάποια άλλη ικανότητα για τη σωτηρία τους. Όσα δηλαδή από αυτά τα κάλυπτε με μικροκαμωμένο σώμα, σ' αυτά μοίραζε φτερά για να φεύγουν ή υπόγεια κατοικία· και όσα μεγάλωνε κατά το μέγεθος, μ' αυτό το ίδιο εξασφάλιζε τη σωτηρία τους· και τις άλλες ικανότητες τις μοίραζε κάνοντάς τα ισοδύναμα μ' αυτόν τον τρόπο.

ταῦτα δὲ ἐμηχανᾶτο εὐλάβειαν ἔχων μή τι γένος ἀϊστωθείη· ἐπειδὴ δὲ αὐτοῖς ἀλληλοφθοριῶν διαφυγὰς ἐπήρκεσε, πρὸς τὰς ἐκ Διὸς ὥρας εὐμάρειαν ἐμηχανᾶτο ἀμφιεννὺς αὐτὰ πυκναῖς τε θριξίν καὶ στερεοῖς δέρμασιν, ἱκανοῖς μὲν ἀμῦναι χειμῶνα, δυνατοῖς δὲ καὶ καύματα, καὶ εἰς εὐνὰς ἰοῦσιν ὅπως ὑπάρχουσι τὰ αὐτὰ ταῦτα στρωμνὴ οἰκεία τε καὶ αὐτοφυῆς ἐκάστω· καὶ ὑποδῶν τὰ μὲν ὅπλαῖς, τὰ δὲ [θριξίν καὶ] δέρμασιν στερεοῖς καὶ ἀναίμοις. τοῦντεῦθεν τροφὰς ἄλλοις ἄλλας ἐξεπόριζεν, τοῖς μὲν ἐκ γῆς βοτάνην, ἄλλοις δὲ δένδρων καρπούς, τοῖς δὲ ῥίζας· ἔστι δ' οἷς ἔδωκεν εἶναι τροφήν ζώων ἄλλων βοράν· καὶ τοῖς μὲν ὀλιγογονίαν προσῆψε, τοῖς δ' ἀναλίσκομένοις ὑπὸ τούτων πολυγονίαν, σωτηρίαν τῷ γένει πορίζων.

Και επινοοῦσε αὐτά, ἐπειδὴ ἐπαινε τα μέτρα του μήπως κάποιο γένος εξαφανιστεῖ· και αφού τα εφοδίασε επαρκῶς με ὅλα τα μέσα για να αποφεύγουν την αλληλοεξόντωση, σοφίζόταν διάφορα μέσα για την προσαρμοστικότητά τους στις μεταβολές του καιρού που προκαλούνται (: προέρχονται) ἀπὸ το Δία, ντύνοντας αὐτά και με πυκνά τριχώματα και με γερά δέρματα, ικανά να αντιμετωπίσουν την κακοκαιρία ἀλλὰ κατάλληλα και για τις ζέστες, και ἀκόμη, ὅταν πηγαίνουν (αὐτά) στις φωλιές τους, να χρησιμεύουν αὐτά τα ἴδια (: τα δέρματα) σαν στρώμα και σκέπασμα ταιριαστό και δοσμένο ἀπὸ τη φύση στο καθένα, και δένοντας ἀπὸ κάτω τα πόδια τους, ἄλλων με οπλές και ἄλλων με (τριχῶμα και) δέρματα γερά και χωρὶς αἷμα. Ἀπὸ ἐκεῖ και πέρα εξασφάλιζε τροφές διαφορετικές στο κάθε γένος, σε ἄλλα χορτάρι ἀπὸ τη γη, σε ἄλλα καρπούς δέντρων και σε ἄλλα ρίζες· σε ὀρισμένα ἀπὸ αὐτά ὁμως επέτρεψε να εἶναι τροφή τους η σάρκα ἄλλων ζώων· και σ' αὐτά τα τελευταία ἔδωσε μικρὴ γονιμότητα, ενώ σ' ἐκεῖνα που τρώγονταν ἀπὸ αὐτά ἔδωσε μεγάλη γονιμότητα, εξασφαλίζοντας ἔτσι στο γένος τους τη σωτηρία.

Πλάτωνος Πρωταγόρας, ΕΝΟΤΗΤΑ 3 (321b6-322a) :

Η κλοπή της φωτιάς

ἄτε δὴ οὖν οὐ πάνυ τι σοφὸς ὢν ὁ Ἐπιμηθεὺς ἔλαθεν αὐτὸν καταναλώσας τὰς δυνάμεις εἰς τὰ ἄλογα· λοιπὸν δὴ ἀκόσμητον ἔτι αὐτῷ ἦν τὸ ἀνθρώπων γένος, καὶ ἠπόρει ὅτι χρῆσαιτο. ἀποροῦντι δὲ αὐτῷ ἔρχεται Προμηθεὺς ἐπισκεψόμενος τὴν νομήν, καὶ ὁρᾷ τὰ μὲν ἄλλα ζῶα ἐμμελῶς πάντων ἔχοντα, τὸν δὲ ἄνθρωπον γυμνόν τε καὶ ἀνυπόδητον καὶ ἄστρωτον καὶ ἄοπλον· ἥδη δὲ καὶ ἡ εἰμαρμένη ἡμέρα παρῆν, ἐν ἣ ἔδει καὶ ἄνθρωπον ἐξιέναι ἐκ γῆς εἰς φῶς. ἀπορία οὖν σχόμενος ὁ Προμηθεὺς ἦντινα σωτηρίαν τῷ ἀνθρώπῳ εὖροι, κλέπτει Ἑφαιστού καὶ Ἀθηνᾶς τὴν ἔντεχνον σοφίαν σὺν πυρὶ-ἀμήχανον γὰρ ἦν ἄνευ πυρὸς αὐτὴν κτητὴν τῷ ἢ χρησίμῃ γενέσθαι-καὶ οὕτω δὴ δωρεῖται ἀνθρώπῳ. τὴν μὲν οὖν περὶ τὸν βίον σοφίαν ἄνθρωπος ταύτῃ ἔσχεν, τὴν δὲ πολιτικὴν οὐκ εἶχεν· ἦν γὰρ παρὰ τῷ Δίῃ. τῷ δὲ Προμηθεῖ εἰς μὲν τὴν ἀκρόπολιν τὴν τοῦ Διὸς οἴκησιν οὐκέτι ἐνεχώρει εἰσελθεῖν-πρὸς δὲ καὶ αἱ Διὸς φυλακαὶ φοβεραὶ ἦσαν-εἰς δὲ τὸ τῆς Ἀθηνᾶς καὶ Ἑφαιστού οἴκημα τὸ κοινόν, ἐν ᾧ ἐφιλοτεχνεῖτην, λαθὼν εἰσέρχεται, καὶ κλέψας τὴν τε ἔμπυρον τέχνην τὴν τοῦ Ἑφαιστού καὶ τὴν ἄλλην τὴν τῆς Ἀθηνᾶς δίδωσιν ἀνθρώπῳ, καὶ ἐκ τούτου εὐπορία μὲν ἀνθρώπῳ τοῦ βίου γίγνεται, Προμηθεὺς δὲ δι' Ἐπιμηθεὺς ὕστερον, ἥπερ λέγεται, κλοπῆς δίκη μετῆλθεν.

Επειδὴ λοιπὸν ὁ Ἐπιμηθεὺς δεν ἦταν καὶ πολὺ σοφός, χωρὶς νὰ το καταλάβει ἐξάντλησε τις ικανότητες στα ἄλογα ὄντα· του ἀπέμενε λοιπὸν ἀκόμη χωρὶς χαρίσματα τὸ γένος των ἀνθρώπων καὶ δε γινώριζε τι νὰ κάνει. Κι ἐνῶ ἀπορούσε, ἐρχεται σ' αὐτόν ὁ Προμηθεὺς, γιὰ νὰ ἐλέγξει τὴ μοιρασιά, καὶ παρατηρεῖ ὅτι τὰ ἄλλα ζῶα ἦταν κατάλληλα ἐφοδιασμένα σὲ ὅλα, ἐνῶ ὁ ἄνθρωπος ἔμενε γυμνός, χωρὶς ὑπόδεση, χωρὶς στρώμα καὶ χωρὶς ὅπλα· καὶ ἤδη πλησίαζε ἡ μέρα ἡ καθορισμένη ἀπὸ τὴ μοίρα, κατὰ τὴν ὁποία ἐπρεπε καὶ ὁ ἄνθρωπος νὰ βγεῖ ἀπὸ τὴ γῆ στο φῶς. Επειδὴ λοιπὸν ὁ Προμηθεὺς βρισκόταν σὲ ἀπορία ποῖον τρόπο σωτηρίας νὰ βρεῖ γιὰ τὸν ἄνθρωπο, κλέβει ἀπὸ τὸν Ἑφαιστο καὶ τὴν Ἀθηνᾶ τὴν τεχνικὴ γνῶση μαζί με τὴ φωτιά -γιατί ἦταν ἀδύνατο αὐτὴ (: ἡ τεχνικὴ γνῶση) χωρὶς τὴ φωτιά νὰ ἀποκτηθεῖ ἀπὸ κάποιον ἢ νὰ χρησιμοποιηθεῖ- καὶ ἔτσι τὴ δωρίζει στὸν ἄνθρωπο. Ὁ ἄνθρωπος λοιπὸν τὴ γνῶση ποὺ ἐξασφάλιζε τις υλικές του ἀνάγκες ἔτσι τὴν ἀπέκτησε, δεν κατεῖχε ὅμως τὴν πολιτικὴ γνῶση· γιατί αὐτὴ ἦταν κοντὰ στο Δία. Στὸν Προμηθεὺς ὅμως δεν ἐπιτρεπόταν πια νὰ μπεῖ στὴν ἀκρόπολη, τὴν κατοικία τοῦ Δία - ἄλλωστε καὶ οἱ φρουρές τοῦ Δία προκαλοῦσαν τρόμο-, μπαίνει ὅμως κρυφὰ στο κοινὸ ἐργαστήρι τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τοῦ Ἑφαιστού, μέσα στο ὁποῖο καὶ οἱ δύο ἐπιδίδονταν με ζήλο στὴν προσφιλή τους ἐνασχόληση, καὶ, ἀφοῦ ἐκλεψε καὶ τὴν τέχνη τοῦ Ἑφαιστού ποὺ στηρίζεται στὴ φωτιά καὶ τὴν ἄλλη τέχνη, αὐτὴν τῆς Ἀθηνᾶς, τις δωρίζει στὸν ἄνθρωπο, καὶ ἔτσι ἀπέκτησε ὁ ἄνθρωπος τὰ μέσα γιὰ νὰ ζεῖ ἀνετα. Ἀργότερα ὅμως, ὅπως λέγεται, στὸν Προμηθεὺς ἐπιβλήθηκε, ἐξαιτίας τοῦ Ἐπιμηθεὺς, τιμωρία γιὰ κλοπὴ.

Πλάτωνος Πρωταγόρας, ΕΝΟΤΗΤΑ 4 (322a-323a) :

Η πολιτική αρετή, κοινό δώρο του Δία στους ανθρώπους

Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἄνθρωπος θείας μετέσχε μοίρας, πρῶτον μὲν διὰ τὴν τοῦ θεοῦ συγγένειαν ζῶων μόνον θεοὺς ἐνόμισεν, καὶ ἐπεχείρει βωμούς τε ἰδρύεσθαι καὶ ἀγάλματα θεῶν· ἔπειτα φωνὴν καὶ ὀνόματα ταχὺ διηρθρώσατο τῇ τέχνῃ, καὶ οἰκῆσεις καὶ ἐσθῆτας καὶ ὑποδέσεις καὶ στρωμνάς καὶ τὰς ἐκ γῆς τροφὰς ἡύρετο. οὕτω δὲ παρεσκευασμένοι κατ' ἀρχὰς ἄνθρωποι ᾤκουν σποράδην, πόλεις δὲ οὐκ ἦσαν· ἀπώλλυντο οὖν ὑπὸ τῶν θηρίων διὰ τὸ πανταχῇ αὐτῶν ἀσθενέστεροι εἶναι, καὶ ἡ δημιουργικὴ τέχνη αὐτοῖς πρὸς μὲν τροφὴν ἰκανὴ βοηθὸς ἦν, πρὸς δὲ τὸν τῶν θηρίων πόλεμον ἐνδεής –πολιτικὴν γὰρ τέχνην οὕτω εἶχον, ἧς μέρος πολεμική– ἐζήτουν δὲ ἀθροίζεσθαι καὶ σῶζεσθαι κτίζοντες πόλεις· ὅτ' οὖν ἀθροισθεῖεν, ἡδίκουν ἀλλήλους ἅτε οὐκ ἔχοντες τὴν πολιτικὴν τέχνην, ὥστε πάλιν σκεδαννύμενοι διεφθείροντο. Ζεὺς οὖν δείσας περὶ τῷ γένει ἡμῶν μὴ ἀπόλοιτο πᾶν, Ἑρμῆν πέμπει ἄγοντα εἰς ἀνθρώπους αἰδῶ τε καὶ δίκην, ἵν' εἶεν πόλεων κόσμοι τε καὶ δεσμοὶ φιλίας συναγωγοί. ἐρωτᾷ οὖν Ἑρμῆς Δία τίνα οὖν τρόπον δοίη δίκην καὶ αἰδῶ ἀνθρώποις.

Επειδὴ λοιπόν ο ἄνθρωπος πήρε μέρος στη θεϊκή φύση, πρώτα πρώτα αυτός μόνο από όλα τα ζωντανά πλάσματα πίστεψε σε θεούς, λόγω της συγγένειάς του με το Θεό, και προσπαθούσε να καθιερώνει (:ιδρύει) βωμούς και αγάλματα θεῶν· ἔπειτα, γρήγορα ανακάλυψε με την τέχνη του φθόγγους και λέξεις και βρήκε κατοικίες και ενδύματα και υποδήματα και στρωσίδια και τις τροφές από τη γη. Με αυτά τα μέσα, λοιπόν, εφοδιασμένοι οι ἄνθρωποι στην αρχή κατοικούσαν διασκορπισμένοι, και πόλεις δεν υπήρχαν· αφανίζονταν λοιπόν από τα θηρία, γιατί από κάθε άποψη ήταν πιο αδύναμοι από αυτά, και οι τεχνικές γνώσεις τους βοηθούσαν βέβαια ικανοποιητικά για την ανεύρεση τροφής, ήταν όμως ανεπαρκείς για τον πόλεμο με τα θηρία —γιατί δεν κατείχαν ακόμη την τέχνη για την οργάνωση μιας πολιτείας, της οποίας μέρος είναι η πολεμική τέχνη—· ένιωθαν λοιπόν την ανάγκη να συγκεντρώνονται (:συναθροίζονται) και να εξασφαλίζουν τη σωτηρία τους κτίζοντας πόλεις· όταν λοιπόν συγκεντρώνονταν, αδικούσαν ο ένας τον άλλο, επειδή δεν κατείχαν την πολιτική τέχνη, κι έτσι πάλι διασκορπίζονταν και καταστρέφονταν. Ο Δίας λοιπόν, επειδή φοβήθηκε για το γένος μας μήπως αφανισθεί εντελώς, στέλνει τον Ερμή να φέρει στους ανθρώπους το σεβασμό και τη δικαιοσύνη, για να αποτελέσουν την αρμονία των πόλεων και δεσμούς συνεκτικούς της φιλίας. Ρωτάει λοιπόν ο Ερμής το Δία με ποιο τρόπο, τέλος πάντων, να δώσει τη δικαιοσύνη και το σεβασμό στους ανθρώπους·

“Πότερον ὡς αἱ τέχναι νενέμηνται, οὕτω καὶ ταύτας νείμω; νενέμηνται δὲ ὧδε· εἷς ἔχων ἰατρικὴν πολλοῖς ἱκανὸς ἰδιώταις, καὶ οἱ ἄλλοι δημιουργοί· καὶ δίκην δὴ καὶ αἰδῶ οὕτω θῶ ἐν τοῖς ἀνθρώποις, ἢ ἐπὶ πάντας νείμω;” “Ἐπὶ πάντας,” ἔφη ὁ Ζεὺς, “καὶ πάντες μετεχόντων· οὐ γὰρ ἂν γένοιτο πόλεις, εἰ ὀλίγοι αὐτῶν μετέχουσιν ὥσπερ ἄλλων τεχνῶν· καὶ νόμον γε θὲς παρ’ ἐμοῦ τὸν μὴ δυνάμενον αἰδοῦς καὶ δίκης μετέχειν κτείνειν ὡς νόσον πόλεως.” οὕτω δὴ, ὦ Σώκρατες, καὶ διὰ ταῦτα οἱ τε ἄλλοι καὶ Ἀθηναῖοι, ὅταν μὲν περὶ ἀρετῆς τεκτονικῆς ἢ λόγος ἢ ἄλλης τινὸς δημιουργικῆς, ὀλίγοις οἴονται μετεῖναι συμβουλῆς, καὶ ἐάν τις ἐκτὸς ὧν τῶν ὀλίγων συμβουλευῇ, οὐκ ἀνέχονται, ὡς σὺ φῆς—εἰκότως, ὡς ἐγὼ φημι—ὅταν δὲ εἰς συμβουλὴν πολιτικῆς ἀρετῆς ἴωσιν, ἣν δεῖ διὰ δικαιοσύνης πᾶσαν ἵεναι καὶ σωφροσύνης, εἰκότως ἅπαντος ἀνδρὸς ἀνέχονται, ὡς παντὶ προσῆκον ταύτης γε μετέχειν τῆς ἀρετῆς ἢ μὴ εἶναι πόλεις. αὕτη, ὦ Σώκρατες, τούτου αἰτία.

«Με ποιὸν ἀπὸ τοὺς δύο τρόπους, ὅπως ἔχουν μοιραστεῖ οἱ τέχνες, ἔτσι νὰ μοιράσω καὶ αὐτές; Καὶ ἔχουν μοιραστεῖ ὡς ἐξῆς: ἓνας που κατέχει τὴν ἰατρικὴ εἶναι ἀρκετός γιὰ (νὰ θεραπεύσει) πολλοὺς ἀπλοὺς πολῖτες, τὸ ἴδιο καὶ οἱ ἄλλοι τεχνίτες· καὶ τὴ δικαιοσύνη λοιπὸν καὶ τὸ σεβασμὸ με τὸν ἴδιο τρόπο νὰ τὰ ἐγκαταστήσω (:βάλω) μέσα στοὺς ἀνθρώπους ἢ νὰ τὰ μοιράσω σε ὅλους;». «Σε ὅλους», εἶπε ὁ Δίας, «καὶ ὅλοι νὰ συμμετέχουν σε αὐτά· γιατί δε θὰ ὑπάρχουν πόλεις, ἀν ἴδιοι ἔχουν συμμετοχὴ σ’ αὐτά, ὅπως ἀκριβῶς στὶς ἄλλες τέχνες· καὶ μάλιστα θέσπισε ἓνα νόμο ἐκ μέρους μου, νὰ θανατώνουν σαν νοσηρὸ στοιχείο τῆς πόλης αὐτὸν που δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει συμμετοχὴ στο σεβασμὸ καὶ στὴ δικαιοσύνη». Ἔτσι λοιπὸν, Σωκράτη, καὶ γι’ αὐτοὺς τοὺς λόγους τόσο οἱ ἄλλοι ὅσο καὶ οἱ Ἀθηναῖοι, ὅταν γίνεται συζήτησι γιὰ θέμα σχετικὸ με τὴν οἰκοδομικὴ ἱκανότητα ἢ γιὰ κάποια ἄλλη τεχνικὴ ἱκανότητα, νομίζουν ὅτι ἴδιοι ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ δίνουν συμβουλὴ, καὶ ἀν κάποιος που εἶναι ἔξω ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἴδιους (:δὲν ἀνήκει σε αὐτό’ς τοὺς ἴδιους) ἐπιχειρεῖ νὰ δίνει συμβουλές, δὲν τὸν δέχονται, ὅπως λες ἐσύ, —σωστά (δὲν τὸν δέχονται), ὅπως λέω ἐγώ—. ὅταν ὅμως πηγαίνουν σε σύσκεψη γιὰ ζήτημα πολιτικῆς ἀρετῆς, ἡ ὁποία πρέπει νὰ διέπεται ολόκληρη ἀπὸ δικαιοσύνη καὶ σωφροσύνη, ὁρθὰ δέχονται κάθε ἀνθρώπο, ἐπειδὴ, κατὰ τὴ γνώμη τοὺς, ἀρμόζει στὸν καθένα νὰ ἔχει μερίδιο σ’ αὐτὴν τὴν ἀρετὴ, γιατί ἀλλιῶς δὲν εἶναι δυνατό νὰ ὑπάρχουν πολιτείες. Αὕτη, Σωκράτη, εἶναι ἡ αἰτία αὐτοῦ τοῦ πράγματος.

Πλάτωνος Πρωταγόρας, ΕΝΟΤΗΤΑ 5 (323a-e):

Η πολιτική αρετή ως κοινή και φυσική ιδιότητα όλων των ανθρώπων

Ἵνα δὲ μὴ οἷη ἀπατᾶσθαι ὡς τῷ ὄντι ἡγοῦνται πάντες ἄνθρωποι πάντα ἄνδρα μετέχειν δικαιοσύνης τε καὶ τῆς ἄλλης πολιτικῆς ἀρετῆς, τόδε αὖ λαβὲ τεκμήριον. ἐν γὰρ ταῖς ἄλλαις ἀρεταῖς, ὥσπερ σὺ λέγεις, ἐάν τις φῇ ἀγαθὸς αὐλητὴς εἶναι, ἢ ἄλλην ἡντινοῦν τέχνην ἢν μὴ ἔστιν, ἢ καταγελῶσιν ἢ χαλεπαίνουνσιν, καὶ οἱ οἰκεῖοι προσιόντες νοθετοῦσιν ὡς μαινόμενον· ἐν δὲ δικαιοσύνῃ καὶ ἐν τῇ ἄλλῃ πολιτικῇ ἀρετῇ, ἐάν τινα καὶ εἰδῶσιν ὅτι ἄδικός ἐστιν, ἐάν οὗτος αὐτὸς καθ' αὐτοῦ τἀληθὴ λέγῃ ἐναντίον πολλῶν, ὃ ἐκεῖ σωφροσύνην ἡγοῦντο εἶναι, τἀληθὴ λέγειν, ἐνταῦθα μανίαν, καὶ φασιν πάντας δεῖν φάναι εἶναι δικαίους, ἐάντε ὥσιν ἐάντε μὴ, ἢ μαίνεσθαι τὸν μὴ προσποιούμενον [δικαιοσύνην]· ὡς ἀναγκαῖον οὐδένα ὄντιν' οὐχὶ ἀμῶς γέ πως μετέχειν αὐτῆς, ἢ μὴ εἶναι ἐν ἀνθρώποις.

Και για να μη νομίζεις πως εξαπατάσαι ως προς το ότι πραγματικά όλοι οι άνθρωποι θεωρούν πως κάθε άνθρωπος συμμετέχει και στη δικαιοσύνη και σε κάθε άλλη πολιτική αρετή, πάρε το εξής πάλι ως απόδειξη. Στις άλλες δηλαδή ικανότητες, όπως λες εσύ, αν κάποιος ισχυρίζεται ότι είναι ικανός αυλητής ή (ικανός) σε οποιαδήποτε άλλη τέχνη, στην οποία όμως δεν είναι, τον περιγελούν ή θυμώνουν μαζί του, και οι συγγενείς του τον πλησιάζουν και τον συμβουλεύουν σαν να είναι τρελός· στη δικαιοσύνη όμως και στις άλλες πολιτικές αρετές, κι αν ακόμη ξέρουν για κάποιον ότι είναι άδικος, αν αυτός ο ίδιος λέει την αλήθεια εναντίον του εαυτού του μπροστά σε πολλούς άλλους, εκείνο το οποίο θεωρούσαν στην πρώτη περίπτωση (:στις άλλες ικανότητες) πως είναι σωφροσύνη, να λέει δηλαδή κάποιος την αλήθεια, στη δεύτερη περίπτωση (:στη δικαιοσύνη και στις άλλες πολιτικές αρετές) το θεωρούν τρέλα και ισχυρίζονται ότι πρέπει όλοι να λένε ότι είναι δίκαιοι, είτε είναι είτε όχι, ειδικά λένε ότι είναι τρελός αυτός που δεν προσποιείται ότι είναι δίκαιος· γιατί είναι ανάγκη ο καθένας, χωρίς εξαίρεση, να συμμετέχει οπωσδήποτε σ' αυτήν ή, αλλιώς, να μην έχει θέση ανάμεσα στους ανθρώπους.

Ὅτι μὲν οὖν πάντ' ἄνδρα εἰκότως ἀποδέχονται περὶ ταύτης τῆς ἀρετῆς σύμβουλον διὰ τὸ ἡγεῖσθαι παντὶ μετεῖναι αὐτῆς, ταῦτα λέγω· ὅτι δὲ αὐτὴν οὐ φύσει ἡγοῦνται εἶναι οὐδ' ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου, ἀλλὰ διδακτόν τε καὶ ἐξ ἐπιμελείας παραγίγνεσθαι ᾧ ἂν παραγίγνηται, τοῦτό σοι μετὰ τοῦτο πειράσομαι ἀποδείξαι. ὅσα γὰρ ἡγοῦνται ἀλλήλους κακὰ ἔχειν ἄνθρωποι φύσει ἢ τύχῃ, οὐδεὶς θυμοῦται οὐδὲ νοθετεῖ οὐδὲ διδάσκει οὐδὲ κολάζει τοὺς ταῦτα ἔχοντας, ἵνα μὴ τοιοῦτοι ᾧσιν, ἀλλ' ἐλεοῦσιν· οἷον τοὺς αἰσχροὺς ἢ σμικροὺς ἢ ἀσθενεῖς τίς οὕτως ἀνόητος ὥστε τι τούτων ἐπιχειρεῖν ποιεῖν; ταῦτα μὲν γὰρ οἶμαι ἴσασιν ὅτι φύσει τε καὶ τύχῃ τοῖς ἀνθρώποις γίγνεται, τὰ καλὰ καὶ τὰναντία τούτοις· ὅσα δὲ ἐξ ἐπιμελείας καὶ ἀσκήσεως καὶ διδαχῆς οἷονται γίγνεσθαι ἀγαθὰ ἀνθρώποις, ἐάν τις ταῦτα μὴ ἔχῃ, ἀλλὰ τὰναντία τούτων κακὰ, ἐπὶ τούτοις που οἷτε θυμοὶ γίνονται καὶ αἱ κολάσεις καὶ αἱ νοθετήσεις. ὧν ἔστιν ἓν καὶ ἡ ἀδικία καὶ ἡ ἀσέβεια καὶ συλλήβδην πᾶν τὸ ἐναντίον τῆς πολιτικῆς ἀρετῆς.

Για το ὅτι λοιπόν εύλογα δέχονται (και οι άλλοι και οι Αθηναίοι) κάθε άνθρωπο ως σύμβουλο γι' αυτήν την αρετή, επειδή πιστεύουν ὅτι ὅλοι ἔχουν συμμετοχή σ' αὐτήν, αὐτά τα ἐπιχειρήματα φέρνω· ὅτι ὁμῶς νομίζουν πῶς αὐτὴ δεν εἶναι ἐμφυτη οὔτε ἀπὸ κάποια τυχαία αἰτία, ἀλλὰ ὅτι μπορεῖ να διδαχθεῖ και ὅτι γίνεται κτήμα ὕστερα ἀπὸ φροντίδες, σε ὅποιον γίνεται κτήμα, αὐτό θα προσπαθήσω στη συνέχεια να σου ἀποδείξω. Γιατί για ὅσα ελαττώματα ἔχουν τη γνώμη οι ἄνθρωποι, ο ἓνας για τον ἄλλο, ὅτι τα ἔχουν ἀπὸ τη φύση ἢ την τύχη, κανεὶς δεν οργίζεται οὔτε συμβουλεύει οὔτε διδάσκει οὔτε τιμωρεῖ ὅσους ἔχουν αὐτά, για να μην εἶναι τέτοιοι, ἀλλὰ τους ευσπλαχνίζονται (ὅλοι)· για παράδειγμα τους ἀσχημους, τους μικρόσωμους ἢ τους ἀδύναμους ποιος θα ἦταν τόσο ἀνόητος, ὥστε να προσπαθεῖ να τους κάνει κάτι ἀπὸ αὐτά; Γιατί ξέρουν, νομίζω, ὅτι ἀπὸ τη φύση και τυχαία συμβαίνουν στους ἀνθρώπους αὐτά, δηλαδή και τα προτερήματα και τα ἀντίθετά τους· ὅσα ὁμῶς προτερήματα νομίζουν ὅτι τα ἀποκτοῦν οι ἄνθρωποι με φροντίδα, ἀσκηση και διδασκαλία, αν κανεὶς δεν τα ἔχει αὐτά, ἀλλὰ ἔχει τα ἀντίθετά τους ελαττώματα, σ' αὐτές τις περιπτώσεις βέβαια προκαλοῦνται και οι θυμοὶ και οι τιμωρίες και οι συμβουλές. Απ' αὐτά (τα ελαττώματα) ἓνα εἶναι και η ἀδικία και η ἀσέβεια και, γενικά, καθετὶ το ἀντίθετο πρὸς την πολιτικὴ ἀρετή.

Πλάτωνος Πρωταγόρας, ΕΝΟΤΗΤΑ 6 (324a-c): Η παιδευτική σημασία της τιμωρίας ως απόδειξη του διδασκτού της αρετής

ἐνθα δὴ πᾶς παντὶ θυμοῦται καὶ νουθετεῖ, δῆλον ὅτι ὡς ἐξ ἐπιμελείας καὶ μαθήσεως κτητῆς οὐσης. εἰ γὰρ ἐθέλεις ἐννοῆσαι τὸ κολάζειν, ὦ Σώκρατες, τοὺς ἀδικοῦντας τί ποτε δύναται, αὐτό σε διδάξει ὅτι οἱ γε ἄνθρωποι ἡγοῦνται παρασκευαστὸν εἶναι ἀρετὴν. οὐδεὶς γὰρ κολάζει τοὺς ἀδικοῦντας πρὸς τούτῳ τὸν νοῦν ἔχων καὶ τούτου ἕνεκα, ὅτι ἡδίκησεν, ὅστις μὴ ὥσπερ θηρίον ἀλογίστως τιμωρεῖται· ὁ δὲ μετὰ λόγου ἐπιχειρῶν κολάζειν οὐ τοῦ παρεληλυθότος ἕνεκα ἀδικήματος τιμωρεῖται—οὐ γὰρ ἂν τό γεπραχθὲν ἀγένητον θείη—ἀλλὰ τοῦ μέλλοντος χάριν, ἵνα μὴ αὐθις ἀδικήσῃ μήτε αὐτὸς οὗτος μήτε ἄλλος ὁ τοῦτον ἰδὼν κολασθέντα. καὶ τοιαύτην διάνοιαν ἔχων διανοεῖται παιδευτὴν εἶναι ἀρετὴν· ἀποτροπῆς γοῦν ἕνεκα κολάζει. ταύτην οὖν τὴν δόξαν πάντες ἔχουσιν ὅσοιπερ τιμωροῦνται καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ. τιμωροῦνται δὲ καὶ κολάζονται οἱ τε ἄλλοι ἄνθρωποι οὕς ἂν οἴωνται ἀδικεῖν, καὶ οὐχ ἥκιστα Ἀθηναῖοι οἱ σοὶ πολῖται·

Σ' αυτές τις περιπτώσεις λοιπόν ο καθένας θυμώνει με τον καθένα και τον συμβουλεύει, επειδή δηλαδή κατά τη γνώμη του (η αρετή) μπορεί να αποκτηθεί με φροντίδα και μάθηση. Γιατί αν θέλεις, Σωκράτη, να καταλάβεις ποια σημασία έχει επιτέλους να τιμωρεί κανείς αυτούς που αδικούν, αυτό το ίδιο (: τό κολάζειν) θα σε διδάξει ότι οι άνθρωποι τουλάχιστον νομίζουν ότι η αρετή είναι πράγμα που μπορεί να αποκτηθεί. Γιατί κανείς δεν τιμωρεί αυτούς που αδικούν έχοντας το νου του σ' αυτό και εξαιτίας αυτού, επειδή δηλαδή αδίκησε, εκτός αν κάποιος τιμωρεί χωρίς λογική, όπως ακριβώς ένα θηρίο· και αυτός που επιχειρεί να τιμωρεί σύμφωνα με τη λογική δεν τιμωρεί για το αδίκημα που έχει γίνει στο παρελθόν —γιατί αυτό που έγινε δεν μπορεί να το κάνει να μην έχει γίνει— αλλά για το μέλλον, για να μην αδικήσει πάλι ούτε αυτός ο ίδιος ούτε κάποιος άλλος που είδε αυτόν να τιμωρείται. Και επειδή έχει τέτοια σκέψη, πιστεύει ότι η αρετή είναι δυνατό να διδαχθεί· οπωσδήποτε τιμωρεί για να μην επαναληφθεί στο μέλλον (η διάπραξη του αδικήματος). Αυτή λοιπόν τη γνώμη έχουν όλοι όσοι, βέβαια, τιμωρούν (για να βρουν το δίκιο τους) και στην ιδιωτική και στη δημόσια ζωή. Τιμωρούν λοιπόν για να βρουν το δίκιο τους και για να διορθώσουν όποιους τυχόν νομίζουν ότι αδικούν και οι άλλοι άνθρωποι και προπάντων οι Αθηναῖοι, σι συμπολίτες σου·

ὥστε κατὰ τοῦτον τὸν λόγον καὶ Ἀθηναῖοί εἰσι τῶν ἡγουμένων παρασκευαστὸν εἶναι καὶ διδασκτὸν ἀρετὴν. ὥς μὲν οὖν εἰκότως ἀποδέχονται οἱ σοὶ πολῖται καὶ χαλκέως καὶ σκυτοτόμου συμβουλευόντος τὰ πολιτικά, καὶ ὅτι διδασκτὸν καὶ παρασκευαστὸν ἡγοῦνται ἀρετὴν, ἀποδέδεικταί σοι, ὦ Σώκρατες, ἱκανῶς, ὥς γέ μοι φαίνεται.

επομένως, σύμφωνα μ' αὐτόν το συλλογισμό και οι Αθηναῖοι εἶναι ἀπὸ ἐκείνους που θεωροῦν ὅτι ἡ ἀρετὴ μπορεῖ νὰ ἀποκτηθεῖ καὶ νὰ διδαχθεῖ. Ὅτι λοιπὸν δικαιολογημένα δέχονται οἱ συμπολίτες σου καὶ τὸ χαλκιά καὶ τὸν τσαγκάρη νὰ τοὺς συμβουλευεῖ γιὰ τὰ πολιτικά καὶ ὅτι πιστεύουν πὼς ἡ ἀρετὴ μπορεῖ νὰ διδαχθεῖ καὶ νὰ ἀποκτηθεῖ, σου τὸ ἔχω ἀποδείξει, Σωκράτη, ἀρκετά, ὅπως τουλάχιστον μοι φαίνεται.

